

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ТРАКТУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В умовах удосконалення господарського механізму, вдосконалення методів планування, ціноутворення та управління суспільним виробництвом і розвитку ринкових відносин особливого значення набувають питання формування і складу витрат виробництва, собівартості продукції, визначення їх економічної сутності та обліку.

Проблеми економічної сутності, формування, обліку і аналізу витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції розглядалися в працях відомих вітчизняних учених-економістів: М.Т. Білухи, О. Бородкіна, Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валуєва, А.М. Герасимовича, С.Ф. Голова, З.В. Гуцайлюка, В.І. Єфіменка, В.П. Завгороднього, М.В. Кужельного, В.В. Сопко, В.Я. Савченка, Л.К. Сук, Н.М. Ткаченко, М.Г. Чумаченко, а також ряду зарубіжних вчених.

Собівартість продукції є одним із найважливіших показників діяльності, який впливає на рентабельність і самоокупність підприємства. Крім того, собівартість продукції визначає ступінь досягнення стратегії зниження витрат у зміцненні конкурентоспроможності підприємства. Проте формування собівартості продукції вимагає уточнення як на методологічному так і на законодавчому рівнях, зокрема щодо питань оприбуткування виробленої продукції, обліку її якості, складу виробничих витрат та їх класифікації, методики калькуляції тощо. Правильне трактування економічного змісту собівартості має принципове значення при визначенні номенклатури витрат, які включаються до неї, і тих, які покриваються за рахунок інших джерел. Саме від цього залежить об'єктивність розрахунку такого важливого економічного показника, як прибуток. Собівартість продукції формується з елементів їх вартості і є частиною вартості, що відшкодовує затрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції для здійснення процесу відтворення, виражаючи при цьому складну систему економічних зв'язків, які складаються в процесі виробництва й реалізації продукції. Але не можна розглядати собівартість ізольовано від інших категорій, оскільки вона включає в себе всі витрати, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції [1].

Варто з'ясувати економічну сутність самої категорії «собівартість». В.П. Завгородній зазначає: «В процесі виробництва продукції витрачається праця, використовуються засоби виробництва та предмети праці. Усі затрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції, що виражені в грошовій формі, складають собівартість продукції» Одночасно вчений впевнений, «що собівартість – важливий показник використання ресурсів» [4]. Ф.Ф. Бутинець, в свою чергу, вважає: «Собівартість продукції (робіт, послуг) – це грошове вираження витрат підприємства, пов'язане з виробництвом та збутом продукції, виконанням робіт, наданням послуг» [5]. Подвійність у визначенні собівартості пояснюється тим, що вона не дає чіткого уявлення про відмінність між категорією собівартості й категорією витрат чи затрат. Поняття собівартості є більш містке, ніж поняття затрати, оскільки передбачається окремий підхід до кожного конкретного об'єкта обліку затрат, а не просто математичний розрахунок частини зазначених ресурсів у розрахунку на одиницю продукції [3]. Поняття собівартості продукції базується на двох положеннях: – це затрати на виробництво продукції, здійснювані на підприємстві. Собівартість належить до вирішальних чинників, що впливають на прибуток підприємств і показники рентабельності [5]. Більш розгорнуто – собівартість продукції, робіт або послуг це грошовий вираз суми витрат, необхідних на виробництво і збут даної продукції, а точніше її одиниці. Під витратами розуміються виражені в грошовій формі витрати всіх видів ресурсів: основних засобів, природної і промислової сировини, матеріалів, палива і енергії, праці, використовуваних безпосередньо в процесі виготовлення продукції і виконання робіт, а також для збереження і поліпшення умов виробництва і його вдосконалення [4].

Склад витрат, що включаються в собівартість продукції, їх класифікація по статтях визначаються державним стандартом ПСБО 16, а методи калькуляції – самими підприємствами. Однією з основних проблем калькулювання є економічно обґрунтований розподіл витрат звітного періоду між готовою продукцією і незавершеним виробництвом, між окремими

виробами і видами робіт. Від її правильного вибору залежить точність калькуляційних розрахунків. На сьогодні, під поняттям калькулювання розуміють обчислення в грошовому вимірнику результатів будь-якого господарського процесу (в широкому розумінні) та обчислення собівартості одиниці продукції, послуг, робіт (у вузькому розумінні). Скрипник М. І., досліджуючи поняття процесу калькулювання, робить висновок про те, що облік витрат і калькулювання як єдиний процес складається з двох взаємопов'язаних етапів: I етап – організація аналітичного обліку витрат і розподілу витрат на виробництво продукції між об'єктами обліку; II етап – калькулювання собівартості, що включає операції з визначення собівартості виробів та одиниць продукції [2].

Традиційно методи калькулювання розглядають як способи обчислення собівартості продукції (всього обсягу конкретного виду і калькуляційної одиниці). У вітчизняній та зарубіжній практиці фінансового та управлінського обліку утворились і використовуються більше десятка методів калькулювання і обліку витрат. Проте несистематизоване викладення сутності цих методів у науковій і спеціальній літературі не дає можливості чітко розібратися в особливостях кожного з них. Кожен з методів має цілу низку як переваг, так і недоліків, тому кожне підприємство повинно самостійно підходити до вибору методу обліку витрат і калькулювання собівартості продукції, який найбільш повно задовольняв би функціонування підприємства. Деякі вчені процес калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг поділяють на три етапи. На першому етапі розраховують собівартість випущеної продукції загалом, на другому – фактичну собівартість кожного виду продукції, на третьому – собівартість одиниці продукції. Проаналізувавши погляди науковців щодо даної проблематики, ми прийшли до висновку, що способи обчислення собівартості продукції поєднуються з методами обліку витрат, чітко не виокремлюються. Використовуючи різні способи, можна отримати неоднозначну величину собівартості певного виду продукції, хоча загальна сума витрат при цьому залишається незмінною. Тому вибір конкретних методів калькулювання залежить від потреб отримання необхідної інформації для прийняття оперативних, тактичних і стратегічних рішень. Методи калькулювання, які слід застосовувати в діяльності підприємства, потрібно обов'язково відображати в наказі про облікову політику. Розрахунок собівартості виду продукції й окремої його одиниці – основна і кінцева мета виробничого обліку [6]. Собівартість об'єктів калькулювання варто визначати від специфіки організації діяльності підприємства та методів калькулювання з урахуванням різних систем виробничого обліку. Облік виробничих витрат допомагає удосконалити управління і контроль за витратами у сировині та матеріалів на виробництво продукції, вчасно усувати відхилення від норм, що виникають, та з більшою вірогідністю калькулювати собівартість продукції і визначити її рентабельність.

Список використаних джерел:

1. Болюх М.А., Бурчевський В.З., Горбатов М.І. та ін. Економічний аналіз: Навчальний посібник. – К., 2010. – 556 с.
2. Бутинець Ф.Ф.: Економічний аналіз // [Навчальний посібник]: Житомир: ПП «Рута», 2003. – С. 245– 315.
3. Данілов О.Д. Фінанси підприємства у запитаннях і відповідях : Навч. посіб. / Данілов О.Д., Паєнтко Т.В. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.
4. Завгородній В.П.: [Навчальний посібник] Основи корпоративних фінансів. – Львів: Кальварія, 2005. – 196, [1] с. 69– 6.
5. Івченко, Л.В. Економічна сутність витрат підприємства [Електронний ресурс] / Івченко Л.В. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
6. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський та фінансовий облік на підприємствах України: [підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл.] / Н.М. Ткаченко. – К.: А.С.К., 2002. – 542 с.